

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Juli 2008

DENG XIAOPING OG KARL R. POPPER – TO STYKKER AV SAMME ALEN?

I boken *The open society and its enemies* som kom ut i 1944, viser professor Karl R. Popper ved London School of Economics and Political Science hvordan målet om å realisere idealsamfunnet fører til ufrihet, diktatur og bruk av rå makt. Deng Xiaoping tok et solid oppgjør med Mao og hans visjon om det kommunistiske idealsamfunn. Mange av Dongs fyndord er som hentet ut fra tankegodset til Popper. ”Finn frem til sannheten ved å studere fakta”, sa Deng. ”I alle spørsmål kan vi bare lære ved prøving og feiling og på den måten lykkes med forbedringer”, sa Popper.

”I historisk perspektiv gjorde Kina det bra i en lang periode. Så ble landet sykmeldt før det atter kom tilbake på sitt tidligere spor. Kina har lyktes på grunn av sin historiske arv preget av utholdenhet, og fordi problemene var midlertidige – bare et avvik i noe over hundre år i løpet av sin 4000 år lange historie.” Slik skriver den kinesiskfødte amerikanske professoren Gregory C. Chow i boken *Knowing China* fra 2004. Avviket professoren har i tankene kan vi tidfeste: fra Opiumskrigens start i 1840 til Maos død i 1976.

De lange linjene

Professor Chows uttalelse minner om hva statsminister Zhou Enlai skal ha svart USAs utenriksminister Henry Kissinger tidlig på 1970-tallet, på spørsmålet om sin vurdering av virkningene av den franske revolusjon: ”Det er for tidlig å si.”

De lange linjene i historien kan synes viktigere for kinesere enn for oss andre.

Under en totalitær planøkonomi der alt styres sentralt, blir den enkeltes mulighet til fri utfoldelse, både økonomisk og på andre måter, sterkt begrenset. Den viktigste produksjonsfaktoren – arbeidskraften – produserer på langt nær så meget som i et friere samfunn. Et friere Kina er således blitt et langt mer produktivt Kina.

Professor Chow konstaterer videre at under det planøkonomiske systemet ble folk ”uvennlige mot hverandre”. Med bare én eier – staten – og fravær av muligheter for konkurs, får produsentene stor makt. Servicen blir elendig. Byttehandelen florerer.

Fremveksten av en markedsøkonomi innebærer valgmuligheter for kunden. Servicen bedres. Og, legger Gregory Chow til, menneskene har også blitt ”vennligere mot hverandre”.

Deng: Åpne opp og reformere

Med Deng Xiaopings gjeninntreden på den politiske arena etter Maos død, med stadig mer makt samlet på egne hender, ble kursen for Midtens Rike lagt kraftig om. Opphenting av det økonomiske forspranget resten av verden hadde fått på Kina kunne ta til. Målet er klart; Kina skal gjenvinne sin rettmessig, sentrale rolle i det globale bildet. Der resten av verden viser den respekt og ærbødighet som rettmessig tilkommer Midtens Rike.

Det er langt igjen. Men den økonomiske veksten de siste tre tiår viser at Kina er på rett vei. I denne prosessen blir et kollektivt gode produsert i stor stil – *stolthet*. Mer til én kineser betyr ikke mindre til andre.

Deng setter opp en ny *agenda* – åpne Kina mot verden for å lære av andre og for å forandre ting hjemme – ”åpne opp og reformere”. I den forbindelse trenger Deng Xiaoping en ny *ideologi*. Maos totalitære regime preget av tvang og ufrihet er ikke forenlig med kravet til endring og ønsket om økonomisk vekst.

Svarene finnes ikke i diskusjoner av hva som er den rette lære, dvs. hvordan det ideelle samfunn ser ut og hva som skal til for å bringe Kina dit, slik klakkørene etter Mao hadde fått så god trening i. Svarene må vi selv finne gjennom prøving og feiling. Se hva som fungerer. Ta lærdom av det. Ut fra en helt pragmatisk synsvinkel. ”Søk sannheten fra fakta” blir Dengs mantra. Horisonten utvides. Mennesket gis romsligere tumleplass og større utfoldelsesmuligheter. Forholdene legges til rette for både materiell og åndelig fremgang.

Popper: Fornuft fremfor lidenskap

Det er interessant å sammenholde Dengs filosofi med hva Karl R. Popper skriver i boken *The open society and its enemies* som kom ut i 1944. Samme år gav Friedrich Hayek, Poppers kollega ved London School of Economics and Political Science, ut boken *The road to serfdom*. Begge bøkene viser totalitære systemers manglende robusthet. Og derfor deres tidsbegrensede varighet.

Popper sammenholder det han kaller ”utopian engineering” som modell for utviklingen av samfunnet med det han benevner ”piecemeal engineering”. Ved første øyekast kan ”utopisk ingeniørkunst” virke både overbevisende og tiltrekkende. Utgangspunktet er eksistensen av et idealsamfunn. De som leder an i utviklingen, må ha en klar formening både om hvordan dette idealsamfunnet ser ut, og om hvordan det kan bli til virkelighet. Imidlertid er metoden med først å etablere det ultimate politiske mål for deretter å starte bevegelsen mot det nytteløst dersom vi må innrømme at ”siktemålet for utviklingen av samfunnet kan endres vesentlig underveis”, skriver Popper. Og viser deretter hvordan den utopiske tilnærmingen fører til ufrihet, diktatur og bruk av rå makt.

Politikere som vil gå for alternativet, ”gradvis ingeniørkunst”, kan også ha en forestilling om det perfekte samfunn. Men trenger ikke ha det. Det viktigste er at samfunnet skritt for skritt beveger seg i riktig retning, vel vitende om at man neppe noen gang når helt frem.

Når idealsamfunnet, når det kommer til stykket, vanskelig er noe man kan bli enig om hvordan ser ut, blir ”sosiale ingeniørkunst i stor skala” en umulighet. På klart avgrensede områder som etablering av et egnet helsevesen og et godt utdanningssystem går det an å arbeide seg frem til modeller som trolig vil virke godt. Om slike modeller likevel skulle vise seg å fungere dårlig, får man gjør om på dem. Dele ut blanke ark med fargestifter til. Risikoen blir håndterbar og derfor akseptabel.

Ved denne gradvise eller stykkevise metoden for å bedre forholdene i samfunnet på løser man den største praktiske utfordringen ved fornuftige politiske reformer, ”nemlig bruk av fornuft i stedet for lidenskap og vold ved gjennomføring av programmet”, sier Popper.

Pragmatisme og gradvise endringer

Mon tro om Deng Xiaoping, da han under Kulturrevolusjonen ble sendt til Xinjian i den landlige provinsen Jiangxi for der i mange år å arbeide som mekaniker på en traktorfabrikk – et yrke han hadde praktisert i Frankrike i sin ungdom – fikk tid til ikke bare å skru og å skrive, men også til å studere Karl Poppers tanker? Er ikke mange av Dengs fyndord som hentet ut fra tankegodset til den østerrikskfødte professoren ved London School of Economics?

”Finn frem til sannheten ved å studere fakta”, sa Deng. ”Bare sosial eksperimenter” sa Popper, ”kan bringe til veie den praktiske erfaringen som behøves”. ”Føl deg frem på steinene når du krysser elva”, sa Deng. ”Den type eksperimenter vi lærer mest av er basert på at man endrer én institusjon av gangen”, sa Popper. Pragmatisme og gradvise endringer, gjerne utprøvd i liten skala før de blir gjort gjeldende for hele landet, var helt sentrale elementer i Dengs fremgangsmåte. ”I alle spørsmål kan vi bare lære ved prøving og feiling og på den måten lykkes med forbedringer”, sa Popper.

Deng tok et solid oppgjør med Maos totalitære tankegang og styresett. Tvangstrøyer erstattes med lettere og friere påkledning. Men jernkorsettet – Kommunistpartiets ubestridelige maktmonopol – beholdes på. Dengs brutale håndtering av studenturoen på Den himmelske freds plass våren 1989 viste klart hvor grensen gikk.

17. juli 2008

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>